

LEADER tegevusrühmade tuleviku arutelu

ELL liikmete arutelukoosolek Pärnus, 13. aprill 2026

I osa — sissejuhatav ettekanne, Triin Kallas

Ettekanne raamistas päeva küsimuse: kuidas korraldada tegevusrühmade ja LEADER / CLLD tegevust pärast 2027. aastat. Millised on meie ettepanekud valitsusele ja poliitikutele? Toodi uuringutele tuginev probleemikaart, riigiplaani 2028–2034 ajakava ning Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi reformiettepanekud koos eelarveraamiga.

Põhiprobleem: regionaalse arengu kavandamine ja toetamine on killustunud

Aluseks võetud REM-i 2025. aasta uuring "Piirkondliku innovatsiooni rakendamise eeldused, võimalused ja korraldamine Eesti maakondades" ja sellega seotud arendusorganisatsioonide kaardistus.

Praegu töötab paralleelselt neli tasandit, mille omavaheline side on nõrk:

- **Kohalik tasand:** 26 LEADER kohalikku tegevusrühma (KTR) + 8 kalanduse piirkonda — alt-üles strateegiad, kogu maa- ja rannapiirkond kaetud.
- **Maakondlik tasand:** 15 MARO + 15 MAK; mõnedes maakondades liidetud, mõnedes mitte. Rollide kattumine on tunnustatud probleemiks.
- **Regionaalne tasand:** arengulepped (kaks pilooti — Kesk-Eesti ja Lõuna-Eesti), õigussüsteemi veel integreerimata.
- **Riiklik tasand:** Üleriigilise ruumilise planeeringu ÜRP-2050 10 toimepiirkonna mudel, mis alates 2026. aastast hakkab kõikidele tasanditele kohustuslikku raamistikku looma.

REM-i diagnoos: maakond on arengu kavandamiseks liiga väike, side keskvalitsuse poliitika kavandamisega puudub, ressursid jagunevad paljude väikeste organisatsioonide vahel. Vaja on visiooni, mitte juhuslikke otsuseid.

Toimepiirkonnad ja muutuv ruumiline pilt

Pendelrände andmetel võrreldi 2011. ja 2024. aasta seisuga:

- Suurte linnaregionide tähtsus on 10 aastaga kasvanud, Tallinna mõjuala laieneb.
- Töökohtade koondumine Tallinna on isegi rahvastiku koondumisest ulatuslikum.
- Pealinna tööränne ei piirdu Harjumaaga — ulatuslik on ka Kesk-Eestist.
- Distsantsid elukeskkonna eri osade vahel kasvavad — see on alus ÜRP-2050 ruumiliseks raamistikuks.

Riigiplaan 2028–2034 — ajakava ja kaasamine 2026

Ettekanne tutvustas tihedat 2026. aasta protsessi:

- 13.03 — rahastusettepanekute esitamine RaM-ile.
- 16.03–03.04 — ettepanekute koondamine ja sõelumine.
- 13.04–24.04 — 1:1 arutelud ministeeriumide vahel.
- 29.04, 07.05, 12.05, 13.05 — temaatilised arutelud (majandus, kaitsevõime, haridus/tervis/sotsiaal, elukvaliteet/maaelu) koos partneritega, ELList 1 esindaja.

- 18.05–29.05 — piirkondlikud aruteluseminarid (19.05 Paide, 20.05 Tartu, 26.05 Pärnu, 28.05 Jõhvi).
- 01.06–12.06 — paneelarutelu parlamendis ja arutelud parlamendi fraktsioonidega.
- 10.08 — jaotusettepaneku esitamine; 24.08 jaotus kantslerite ringil.
- 27.08–10.09 — Vabariigi Valitsuse kabineti arutelud, jaotusettepaneku kinnitamine; seejärel läbirääkimised Euroopa Komisjoniga.

Katusmissioon ja kolm reformiettepanekut

REM ühise katusmissiooni alla on koondatud kolm reformiettepanekut:

1. Mitmekeskuselise Eesti ruumilise arengu visiooni elluviimine — REM-i tegevused.
2. Kvaliteetse ja energiatõhusa elamufondi arendamise reform — KLIM-i tegevused.
3. Kvaliteetse ruumiloome ja ajalooliste linnakeskuste arendamise reform — KLIM, KUM ja MKM tegevused.

REM-i reformiettepaneku eelarveraam

LEADER / CLLD on lauas Tegevus 4 ("Kohaliku kogukonna võimestamine") all 250 mln € kogumahuga, millest EL toetus on 150 mln €. See seob arutelu otseselt kogu reformi suurema 1 mld € raamistikuga:

Tegevus	EL toetus (mln €)	Riigi kaasrahastus (mln €)	Taotleja omafinantseering (mln €)	Kokku (mln €)
1. Ühtne raamistik riigiplaani sekkumiste ruumiliseks suunamiseks	0	0	0	0
2. Tulevikukindlad teenused, piirkondade innovatsiooni- ja arenguvõimekuse kasv	128	31	54	213
3. Regionaalse konkurentsivõime ja ettevõtluse arendamine (sh kapitali kättesaadavus)	280	83	103	467
4. Kohaliku kogukonna võimestamine (LEADER / CLLD)	150	45	55	250
5. Idapiirialade kohanemine geopoliitiliste väljakutsetega	45	10	20	75
KOKKU	603	169	232	1 005

Tähelepanek: LEADER (Tegevus 4) on REM-i 1 mld € paketi ainult 25%, samas kui Tegevus 3 (regionaalne ettevõtlus) on 467 mln € — see näitab, miks aruteludes kerkis pidevalt küsimus, milliseid ülesandeid võiks LEADER endale juurde võtta ja kus kompetents tegelikult kõige tugevam on.

Ettekanne lõppes selge tellimusega: tegevusrühmade võrgustik peab ise sõnastama, milline organisatsioonide ja piirkondade muster on selle reformi raames LEADER-i ja maapiirkondade jaoks parim. "Riik küsib, kes teeb mida kõige paremini. Kui me ei vasta, vastab riik meie eest."

II osa — Rühmatööd

Üritusel osales 24 inimest 13 tegevusrühmast, kes jagunesid kolme töörühma. Iga rühm käsitles samasid stsenaariume ja pidi esitama omapoolded argumendid.

Küsimused olid jaotatud kahte plokki.

Plokk 1 — Arendusorganisatsioonide ülesanded

Raamiv küsimus: "Mis funktsioone praegused organisatsioonid täidavad ja kes teeb mida paremini?"
Kas millestki saaks loobuda?

„Nimeta üks asi, mida sinu KTR teeb praegu ja mille puhul sa tunned, et seda teeb paremini keegi teine – või et seda ei peaks KTR üldse tegema.“

Funktsioon	Hinnata: parim täitja ja miks?
Kohaliku projektiidee leidmine ja toetamine	
Arengustrateegia koostamine	
Ettevõtluse nõustamine ja investorisuhtlus	
Riiklike toetusprogrammide haldamine (hindamine, menetlemine)	
Kogukondade arendamine	
Võrgustike loomine oma piirkonnas	
Õppereisid, kogemuste vahetamine	
Koolitused piirkonna ettevõtjatele	
Turismi piirkonna arendamine	
Piirkondlik esindamine riigi ees	

Lisaküsimused 1. plokkis

- Millise ülesandega tekkis rühmades kõige rohkem lahkarvamusi? Miks?
- Kas on funktsioone, mida praegu ei tee keegi hästi — ja mida KTR-id saaksid paremini täita, kui muud koormust oleks vähem?

Rühmatööde kokkuvõte

Säilitada LEADER-i juures kindlasti:

- Kohalike projektide leidmine ja toetamine — A ja O.
- Kogukondade arendamine ja võrgustike loomine — see ongi LEADER-i tuum.
- Riiklike toetusprogrammide haldamine — selles on tegevusrühmadel tugev kompetents (sh hindamine, menetlus, strateegiaga seotus). Miks peaks olema KOP toetused eraldi ja taotlejale topelt töö?
- Sektoripõhine esindamine riigi ees (nt rannakalandus, turismivõrgustikud), mis on rohujuure tasandilt info üles korjamine.

Võiks olla MAK-ide juures:

- Turismipiirkonna arendamine (laias laastus — välja arvatud konkreetsed kohapealsed kaubamärgid nagu Romantiline Rannatee, mis on tugev olemasolev side ettevõtjate vahel ja just tüüpiline LEADER-i koostöövõrgustik).
- Investorisuhtlus ja ettevõtluse nõustamine.
- Õppereisid ja koolitused — sõltub fookusest, võib olla mõlemal pool.

Kriitiline tähelepanek — ettevõtja vaade:

- Mitte hoida kogu energiat ainult tugevuste kaitsmiseks — siis võib lõpuks juhtuda, et tugevus kustub. Vaja on ennast ka loksutada ja kaaluda, mida võtta endale juurde (nt KOP, ESF, Töötukassa toetused) ja mida loovutada.
- LEADER-i suurim tugevus on apoliitilisus, kolme sektori koostöö ja võrgustikud — neid ei tohi MAK-ide alla viia, sest seal on poliitilisus paratamatult sees.

Kriitika:

- Strateegiade dubleerimine ja ressursi raiskamine — maakonna arengustrateegia ja LEADER strateegia kattuvad osaliselt.
- MAK-ides tuleb ette projektipõhist poliitilist surveotsustamist (näide: "Kui te häält ei anna, siis projekti ei tee").

Plokk 2 — Tulevikustsenaariumid

Teiseks käsitleti Eesti LEADERi võimalikke tulevikustsenaariume uueks rahastusperioodiks 2028-34. Ministeriumi esindaja **Urmas Kase** tutvustas kuut võimalikku korraldusmudelit ja palus osalejatel kaaluda iga variandi plusse ja miinuseid ning anda tagasisidet.

Olulisemad ministeriumi-poolsed sõnumid:

- LEADER seitse põhimõtet (sh fookus sotsiaalmajanduslikult ebasoodsamatele maapiirkondadele) jäävad kohustuslikuks.
- Eestis soovitakse jätkata vähemalt maapiirkondades üle Eesti, sh kalanduse tegevustega (kuigi eraldi kalandusfondi ei ole).
- Linna- või maakonnakeskuste kaasamine maaelu meetmete kaudu on osa lahendusest, aga 3–4 suuremat linna jäävad enamasti välja.
- Ülemineku periood: praegune programm jätkub kuni ~2028–2029. Sekkumiste meetmete uuendamine võtab tüüpiliselt 1,5 aastat.

Kriitilisemad küsimused saalist:

- Kui eelarve kärbitakse poole võrra (nt 50 mln €), kuhu suunatakse põhiorhk? Kas kalandus + maa-LEADER suudavad sellest eelarvest mõlemad eksisteerida?
- Kuidas hinnata efektiivsust eri meetmete vahel — "kui ühel pool kulub iga euro andmiseks 30 senti haldust ja teisel pool 60 senti, miks see nii on?"
- Strateegiade kvaliteet on erinev (tehtud erinevate konsultatsioonifirmade poolt, osa pusiti ise).
- ESF-i jätkamine LEADER-i raames on lahtine — sotsiaalministeriumi poolt on huvi, kuid eelarveotsust pole.
- Ülemineku periood maaelufondist on varem hästi toiminud (koroona-ajal täiendavad toetused lisaks); kuid struktuurifondides ülemineku perioodi ei ole olnud — uus risk.

Kuus arutatud korraldusmudelit

Urmas Kase visandas kuus stsenaariumi LEADER kohalike tegevusrühmade tulevaseks korralduseks:

1. KOV-asutatud "vihmavarju" mudel

Kohalikud tegevusrühmad oleksid kohalike omavalitsusliitude või arenduskeskustega (MARO/MAKI) ühe katuse all. Praegused organisatsioonid on maakonnapõhised MTÜd või SAD.

2. Praegune KTR võrgustik optimeeritud kujul

Säilitatakse senine 26 tegevusrühma loogika, kuid arvu vähendatakse, piirid optimeeritakse — vähem rühmi, suuremad piirkonnad.

3. Maakonnaülesed regioonid (4–5 piirkonda)

Eesti jagataks 4–5 suuremaks piirkonnaks (nt Põhja, Lõuna, Ida, Lääne; Harjumaa ja Ida-Virumaa eraldi). Kaoksid maakonnapiirid kui kriteerium.

4. Üks LEADER kogu Eestile

Brüsselist vaadatuna nähakse Eestit ühe regioonina. Stsenaarium on radikaalne, aga pakuti läbi mõtlemiseks.

5. Erijuhtumid (kalandus jms)

Lisaks põhimudelile arvestada eripiirkondi: Võrtsjärv, Peipsi, rannikualad — kus piirideks ei ole maakonnapiirid, vaid teemapõhised toimepiirkonnad (kalandus, sadamavõrgustik, tarneahel).

6. Mõni muu uuenduslik lahendus

Võimalus mõelda täiesti puhtalt lehelt, arvestamata praegust olukorda.

Rühmatööde tagasiside

Rühm 1

Tugev ettepanek hoida LEADER eraldiseisva organisatsioonina, sest suurem sõltuvus KOV-idest tähendaks politiseerimist ja kaugenemist rohujuure tasandist.

- Plussina pakuti vaid ettevõtluse toetamise võimalikku ühistegemist.
- Komistuskivi: ei oska ette kujutada, kuidas LEADER-raha läheb KOV-i liitude eelarvete sisse ilma, et see hakkaks järgima kohaliku poliitilise eliidi tahtmist.
- Soovitus: piirkondade kaart võiks olla maakondlik või kultuurilis-eripärane (nt mulgid). Optimeerimiseks võib anda baaskriteeriume (rahvaarv jms), aga mitte lukku panna.
- "Sotsiaalmajanduslik mahajäämus" mõiste on liiga pehme — tegelikult on kogu Eesti välja arvatud Tallinna lähi-tagamaa ja Tartu lähedus mahajäänud. Linnad ja maapiirkonnad tuleks selgelt eristada.

Rühm 2

Käisid läbi kõik 6 varianti.

- **Variant 4 (üks KTR)** — kõige selgemini välistatud, mitte keegi ei pooldanud.

- **4–5 regiooni** — liiga kaugel rohujuure tasandist, raske säilitada sidet inimestega.
- **OVL/MAK alla minek** — tugevas vastuolus LEADER põhimõttega. Ainus võimalus, et katusorganisatsioon oleks apoliitiline: miks ei võiks selleks olla kohalik tegevusrühm, kes võtab teised ülesanded üle (rahakotiga koos).
- **Optimeeritud kuju** — suuremad KTRid tähendaks seda, et voorude töökoormus tõuseks järsult (70–80 taotlust ühe töötaja peal), kaugenemine sihtrühmadest, suuremad transpordikulud, üleminek nõuab palju ressursi.
- **Maakonnaülesed toimepiirkonnad (eelistatud variant)** — aluseks võtta ÜRP 10 toimepiirkonda. Võimaldab strateegilisi suundi koondada, säilitab apoliitilisuse, on selgem sihtgruppidele. Lubada toimepiirkonnal endal otsustada, kas on üks LEADER-piirkond või mitu (Seto / Mulgi eripära näide).
- **26 KTR = 26 KOVI** — ettepanek haldusreformiks, vallad luuakse praeguste KTRide piirides.

Riigiga ühte jalga — ümberkorraldus peab toimuma koos riigi muutustega, mitte ette ära.

Rühm 3

Tugev ääremaa fookus.

- LEADER on kunagi loodud just maapiirkonna (mitte keskuste) jaoks — see fookus peab säilima.
- Juhtimine peab olema 100% apoliitiline, sest poliitikutel ei ole ääremaal häält ja nad suunavad ressursi sinna, kus on hääled — ehk linnadesse.
- "Rohujuur on ära mürgitatud" — maakondlik dubleerimine raiskab ressursi ja energiat ning hoiab inimesi lahus, kes võiks koos rohkem ära teha.
- OVL + MAK + LEADER võiks olla maakondlikult koos — see oleks jõu ühendamine, mitte LEADER-i alla neelamine (KTR mudel on laiapõhisem, sinna kuuluvad ka omavalitsused).
- Kõige tugevam ja konkreetsem ettepanek (ka kõige vaieldavam): Harjumaa LEADER-ist välja, sest regionaalpoliitika eesmärk on toetada nõrgemaid, mitte ühte tugevat (Tallinna mõjuala piir = Eesti vaesuspiir).

Vastuväide: teised tuletasid meelde, et Harjumaa on samuti ääremaastumist ja kogu Eestit tuleb vaadata terviklikult, mitte ainult ääremaa positsioonilt — Harjumaa on Eesti üks mootoreid.

Läbivad teemad ja konsensus

1. Apoliitilisus on punane joon

Kõigis kolmes arutelus rõhutati: LEADER tegevusrühma juhtimine peab jääma sektoritevahelise koostöö platvormiks. OVL-ide alla otseselt minemine viiks paratamatult politiseerimiseni — see on töövorm, mille puhul programm kaotab oma kõige tugevama eelise.

2. Rohujuure tasandi säilitamine

20 aasta jooksul üles ehitatud võrgustikke (kohalike ettevõtjate ja kogukondade koostööd) ei tohi lasta kaotsi minna. Liiga suured piirkonnad (4–5 regiooni või üks Eesti) viivad organisatsiooni sihtrühmadest kaugemale, halvendavad info kogumist alt üles ja muudavad strateegia liiga üldiseks.

3. Eelistatuim mudel — maakonnaüleused toimepiirkonnad

Mitmest rühmast tuli läbi sama mõtte: kasutada uue üleriigilise planeeringu 10 toimepiirkonda kui paindlikku alust. Igas toimepiirkonnas saaks kohalik tasand otsustada, kas tekib üks LEADER-piirkond või mitu (arvestades kultuurilisi eripärasid, rahvusparke, saari).

4. Strateegiate dubleerimise vähendamine

Maakonna arengustrateegia ja LEADER strateegia kattuvad sageli — see on selge ressursi raiskamine. Lahendus ei ole strateegia kaotamine, vaid parem koostöö ja integreerimine. LEADER strateegia on samas tööriist, mille kaudu juhtida kohapealset ressurside suunamist — seda ei tohi liiga laiaks teha, sest siis hägustuvad initsiatiivid.

5. Funktsioonipõhine vaade

Oluline raamistus: tuleb mõelda funktsioonide kaupa (mis funktsioon kuhu sobib), mitte ainult organisatsioonide kaupa. Mõned funktsioonid (turismipiirkonna arendamine, ettevõtluse nõustamine) sobivad arenduskeskuste alla, samas kui kogukondade arendamine, võrgustikutöö ja toetusprogrammide haldamine peavad jääma LEADER-i tuumaks.

6. Harjumaal / Tartumaa eraldi käsitlemine

Vaieldav, kuid mõnes rühmas tõstatatud teema. Argument: regionaalpoliitika peaks toetama nõrgemaid piirkondi. Vastuargument: Harjumaal on samuti ääremaastumist, Eestit tuleb vaadata tervikuna. Idapiirialasid toetatakse nagunii veel täiendava sekkumisega, ehkki sõjaoht nõrgestab kogu Eesti majandust.

Avatud küsimused ja edasised sammud

1. Mis on tegelik eelarve? Septembris/oktoobris ootab ministeerium suuremat selgust ja siis algavad metsaseminarid edasiste mudelite arutamiseks.
2. Kas ESF jätkab LEADER-i kaudu? Sotsiaalministeerium on positiivselt meelestatud, aga otsus puudub.
3. Kuidas mõõta haldustõhusust eri tegevusrühmade lõikes? Praegu süsteemset analüüsi ei ole, ainult maakonniti võrdlused.
4. Üleminekureeglid: kui senine periood lõpeb 2028/2029, kuidas tagada, et 20-aastane võrgustik üleminekuperioodil ära ei lagune?
5. Toimepiirkondade administratiivne määratlemine: kes kinnitab piirid? Kes määrab, mitu LEADER-piirkonda toimepiirkonnas tekib?
6. Pressiteate / ühispöördumise vorm: arutelu osalejad kavandavad oma seisukohtade vormistamist, et anda ministeeriumile selge sisend (sarnaselt eelmise aasta väärtuspakkumisele).

Konkreetsemad ettepanekud sisendiks ministeeriumile

Aruteludest koorus järgmine arvamuste raamistik (mille osalejad palusid edasi viia):

- Säilitada LEADER eraldiseisva, apoliitilise organisatsioonivormina.
- Kasutada baasplaanina maakonnaüleseid toimepiirkondi, lubades igal toimepiirkonnal endal otsustada, kas on üks või mitu LEADER-tegevusrühma.

- Anda tegevusrühmadele rohkem vastutust sinna, kus KTR tugevus on (KOP, ESF, mikro- ja keskmise suurusega maaettevõtete toetused) — mitte karpida ülesandeid.
- Vältida strateegiate dubleerimist — luua paremad protsessid maakondlike arengustrateegiate ja LEADER strateegiate koos koostamiseks.
- Üleminek tuleb kavandada koos riigi laiema reformiga, mitte ette või järel — vältida võrgustiku katkemist.
- Kaaluda Harjumaa erikohtlemist regionaalpoliitilisest vaatest, hoides samas avatuks Harjumaa ääremaa-piirkondade vajadused.

Peamine ühishoiak kõikidest aruteludest: LEADER peab säilitama oma alt-üles (rohujuure tasandi) toimimisloogika ja apoliitilisuse. Teiste organisatsioonide alla otseselt minemine ei ole vastuvõetav, sest see politiseeriks otsustusprotsessi ja viiks tegevused sihtrühmadest kaugemale.